

הרב אורי שרקי

אורות - ארץ ישראל, פרק ב'

מתוך ספר אורות לראי"ה קוק

סיכום שיעור - עוד לא עבר את עריכת הרב

פסקה זו היא בעצם המשך של פרק א'. פרק א' הסביר לנו את שתי התפיסות (הנכונה והלא-נכונה) ביחס לארץ ישראל. התפיסה הנכונה אומרת שארץ ישראל ועם ישראל הם יחידה אחת (מה שנקרא בלשונו של הרב "חטיבה עצמותית"). וממילא ארץ ישראל היא חיונית לאומה היהודית באופן מוחלט, ולא בשביל אפשרות לקיים עוד מצוות או בשביל מקלט בטוח. אלא אפשר לומר: ארץ ישראל זה אנחנו. התפיסה השנייה, הבלתי נכונה (של הרש"ר הירש) אומרת שארץ ישראל הינה דבר חיצוני. ומכיוון שארץ ישראל היא דבר חיצוני, אפשר להסתדר בלעדיה במקרה הצורך. ומאפה נובעת טעות תפיסתית והלכתית זו? **"על ידי התרחקות מהכרת הרזים באה ההכרה של קדושת ארץ ישראל בצורה מטושטשת.** תשובה: אצל יהודי גרמניה (הרש"ר הירש עמד בראשם) הייתה רתיעה מתורת הקבלה, ויש כאלה שאפילו התנגדו לה. (כמובן שעם כל הרתיעה הזאת יש לזכור שהקבלה הגיעה אלינו במסורת נאמנה, והיא נמסרה לנו על ידי גדולי עולם, ולכן להתייחס אליה בספקנות זה לא דבר פשוט). הרב קושר את הרתיעה של יהודי גרמניה מתורת הקבלה לקרירות שלהם כלפי ארץ ישראל. כלומר, אלו דברים שקשורים אחד לשני: הסלידה מדבר אחד יוצרת סלידה למשנהו. (1) נשאלת השאלה: לא כל אחד לומד את תורת הקבלה, אז למה שלכל אחד יהיה יחס חיובי כלפי ארץ ישראל? (ענין הערה 1) תשובה: נכון, אמנם לא כל אחד לומד קבלה, ובכל זאת לכל אחד אמור להיות יחס חיובי לארץ ישראל. זה כמו אדם שאין לו שום מושג ברפואה, לא חושב שהרפואה היא שטויות, אלא יש לו יחס חיובי כלפיה. **על ידי ההתנכרות אל סוד ד' נעשות הסגולות העליונות של עמק החיים האלהיים לדברים טפלים שאינם נכנסים בעמק הנשמה,** כאשר אתה לא לומד את הדברים האלה לעומק, אז כל הדברים המיוחסים לארץ ישראל נראים דברים טפלים (כמו איזו סגולהאמונה טפלה). לדוגמא: עפר של ארץ ישראל. מי שלא לומד לעומק דברים אלו חושב: עפר של ארץ ישראל זה נראה כמו עבודה זרה או עניין פגאני. מי שכן לומד לעומק דברים אלו חושב: העפר מסמל את ארץ ישראל, את השראת השכינה, את המלכות, את השלטון. שהרי ארץ ישראל היא המקום שבו באה לידי ביטוי הישות הפוליטית של עם ישראל. כלומר, ברגע שאין התעסקות בסתרי התורה אין האדם מבין שהיהדות הינה לאום ולא דת. ואם בשביל האדם היהדות היא דת, אז הוא חושב: הדת נוגעת ליחיד (שצריך לקיים מצוות וכולו), אבל המסגרת השלטונית-פוליטית אינה נוגעת אליי, אלא לגויים. וכך הוא טועה ביחסו כלפי העפר של הארץ, ולגבי יחסו כלפי הארץ כולה. **וממילא יחס הכח היותר אדיר בנשמת האומה והיחיד, והגלות מוצאת היא חן מצד עצמותה;** ומתוך המצב הסבוך הזה מתחילים לאהוב את הגלות. ובכלל: ליהודים (גם האלה ששומרים תורה ומצוות וגם האלה שלא) יש נטייה להתאהב בגלות. (2) **כי למשיג רק את השטח הגלוי לא יחסר שום דבר יסודי בחסרון הארץ והממלכה וכל תכני האומה בבנינה.** וזאת משום שמי שלא לומד לעומק, לא מבין את העומק. והעומק זה ארץ ישראל. **יסוד צפית הישועה הוא אצלו כמו ענף צדדי שאיננו יכול להתקשר עם עומק הכרת היהדות,** וכך נוצרות דעות שאומרות: 'אולי מדובר כעת בגאולה ואולי לא, אך בכל מקרה לי באופן אישי זה לא משנה, כי אני עסוק בדברים אחרים: קיום תורה ומצוות. מי שאומר כזה דבר בעצם משדר מסר: מה שמעניין את הקב"ה לא מעניין אותי, כי את הקב"ה הגאולה מאוד מעניינת. (3) **וזה בעצמו הוא הדבר המעיד על חסרון - ההבנה שיש בשיטה - מעטת הלשד (לשד=חיות פנימית) כזאת.** נשאלת השאלה: האמנם הרב קוק מתנגד לכל הפעולות החשובות שנעשות לחיזוק היהדות בגרמניה (לדוגמא: להלחם ברפורמה)? **לא שוללים אנחנו כל מין ציור והבנה המיוסד על ישרות ורגשי דעה ויראת**

שמים באיזו צורה שהיא, תשובה: הרב קוק לא נגד הפעולות החשובות הללו. רק את אותו הצד ששיטה כזאת תחפוץ לשלול את הרזים ואת השפעתם הגדולה על רוח האומה, אלא הוא התנגד רק לפעילות ספציפית אחת מכל הפעולות הללו, הפעילות שמכחישה את תורת הקבלה והשפעתה על העם. כי זהו אסון שאנו חיבים ללחום אתו, בעצה ובתבונה, בקדושה ובגבורה." משום בפעולה זו הם ממיטים עלינו אסון, שצריך להלחם בו בעזרת: עצה, תבונה, קדושה וגבורה.

הערות:

1) נשאלת השאלה: מה זה בכלל 'תורת הקבלה'? תשובה: בגמרא (במסכת שבת, דף ל"ג) רואים את סיפור בריחתו של רבי שמעון בר יוחאי אל המערה. הרקע של הבריחה הזאת הוא המלחמה שלו ברומאים. הוא לא משלים עם הכיבוש הרומי, ומפני שהוא לא משלים אתו, הוא חייב לברוח (זה לא שהוא אוהב לגור בהתבודדות, אלא אין לו ברירה). וכך, התשוקה הגדולה של עם ישראל לחיות חיים עצמאיים ונורמליים באה לידי ביטוי קיצוני בנפש של רבי שמעון בר יוחאי, והשאיפה הזאת הלכה והתכנסה לה בתוך מערה, והפכה להיות ספר הזוהר. ולכן אפשר לומר: תורת הקבלה (ספר הזוהר) היא אותו חלק של התורה שבו נשמר הזכרון של המצב הנורמלי: המצב שבו עם ישראל יושב בארצו, עם מלכותו, עם מקדשו, עם שכינתו וכולי. וכאשר קוראים את ספר הזוהר, רואים שהספר הזה הוא קינה אחת ארוכה על הגלות. עם ישראל מבטא בזוהר את הכאב הגדול שלו שהוא לא במצבו הנורמלי, וחולם על מה שהעולם אמור להיות (וגם עתיד להיות שוב). כלומר, ספר הזוהר (תורת הקבלה) שומר על המצב האידאלי בתאי הזכרון: היה מצב אידאלי בעולם, שבו היו נביאים, מקדש ועם ישראל בארצו וכולי. הגיעו הרומאים, החריבו את הכל ויצרו עולם שונה ולא אידאלי. ומתוך כך עלולה להתפתח הכרה חדשה שהמצב הקיים הוא הנכון. באה תורת הקבלה ומשמרת לנו את מה שבאמת נכון, את מה שבאמת נורמלי. ומי זוכר את המצב הנורמלי שהיה (כלומר, מי לומד את תורת הקבלה)? תשובה: נפשות מיוחדות (לא כל אחד). ואיך הם שומרים את הזיכרון הזה? תשובה: בצורה תמציתית, בתוך תורת הקבלה. כלומר, מי שנכנס למעמקי "תורת הסוד" פוגש את העולם כפי שהוא היה פעם, וכפי שהוא עתיד להיות. וזאת אגב הסיבה שבגללה המקובלים קמים בלילה לתיקון חצות: לבכות על החורבן, על המצב הנורמלי שהיה פעם ואיננו כעת (ובעז"ה יהיה).

עוד דבר: תורת הקבלה איננה תורה מיסטית, אלא היא משתמשת בדרך מיסטית לדבר על גילוי השכינה בממלכת ישראל (הכוונה ב'מיסטית': דבר שלא רואים אותו במציאות). תורת הקבלה ביסודה היא דווקא תנועה לאומית, ולכן דווקא בעלי הקבלה הם האלה ששמרו על היסוד הלאומי במשך הדורות, ואפילו בהלכה. לדוגמא: מי שכתב מבין הפוסקים שיש מצווה להקים מדינה בארץ ישראל הוא הרמב"ן, שהיה גדול המקובלים בדורו. רואים מכאן שדווקא אצל הקבלה, היסוד הלאומי נשמר בטהרתו. ("מיסטיקה" זה דבר אחר: בריחה של הנפש מהעולם כדי להדבק באלוהות).

עוד דבר: נשאלת השאלה: למה רק יחידי סגולה לומדים את הדבר הבסיסי הזה (את תורת הקבלה)? תשובה: ככל שהדבר יותר יסודי, כך הוא יותר עמוק. למשל: בתורה כולה כתוב רק פעם אחת שיש אל אחד. וזה דבר בסיסי מאוד, ובכל זאת בקושי מופיע. או למשל, אומר המהר"ל: ארבע כוסות של ליל הסדר הם הדבר הפנימי ביותר בליל הסדר. נשאלת השאלה: אבל ארבע כוסות הם רק דברי חכמים, ולעומתם פסח, מצה ומרור הם מהתורה, אז איך הם דווקא הכי פנימיים? תשובה: מכיוון שזה פנימי, זה מדברי חכמים. משום שדבר יסודי ובסיסי אי אפשר לפרסם אותו, כי צריך בשבילו הבנה מיוחדת. או עוד דוגמא: הרמב"ם לא כותב בשלוש עשרה עיקרי האמונה את עניין קדושת ארץ ישראל, אבל: הוא כותב בספר המצוות שלו (מצוות עשה קנ"ג, מצוות קידוש החודש) שיש מצווה מהתורה לקדש את החודש, ומחשבים על פי עדים שראו את הירח, והעדים האלו יכולים

להעיד רק בארץ ישראל, ולא בארץ אחרת. (ולמרות זאת, כידוע, בית הדין מקדש את החודש כבר הרבה שנים לפי חשבון ולא על פי עדים. והחשבון הזה הוא בר-תוקף מסיבה אחת בלבד: שיושבי ארץ ישראל מסכימים אתו. אם יושבי ארץ ישראל לא יסכימו עם החשבון, נצטרך לחשב את הלוח מחדש). וממשיך הרמב"ם: "... ודע, שהחשבון הזה שנמנה אותו היום ונעבר ראשי החודשים והמועדים אי אפשר לעשותו אלא בארץ ישראל לבד. אלא בעת הצורך ובהעדר חכמים בארץ ישראל אז אפשר לבית דין הסמוך לארץ ישראל שיעבר השנים ויקבע חודשים בחוצה לארץ..." וכולי. ממשיך הרמב"ם ומוסיף מילים שהוא לא רגיל להוסיף: "ובכאן, שורש גדול מאוד משורשי האמונה (כלומר, אחד מעיקרי האמונה), לא ידעהו ולא יתבונן במקומו אלא מי שדעתו עמוקה. וזה שהיותינו היום בחוצה לארץ מונים במלאכת העיבור שבידינו, ואומרים שזה היום ראש חודש וזה היום יום טוב, לא מפני חשבוננו נקבעהו יום טוב בשום פנים, אלא מפני שבית דין הגדול שבארץ ישראל כבר קבעהו זה היום לראש חודש או יום טוב". כלומר, לדעת הרמב"ם אחד מיסודות האמונה זה לדעת שלא החשבון קובע את החודש אלא בית דין שבארץ ישראל. ממשיך הרמב"ם: "ואני אוסיף לך ביאור (הרמב"ם מודע לכך שמדובר בעניין קשה ועמוק ולכן ממשיך להסבירו), אילו אפשר דרך משל שבני ארץ ישראל יעדרו מארץ ישראל, חלילה לאל מעשות זאת, (נשאלת השאלה: למה כל כך אסור שהקב"ה ישאיר את ארץ ישראל ללא יהודים? עונה הרמב"ם:) כי הוא הבטיח שלא ימחה אותות האומה מכל וכל, ולא יהיה שם בית דין ולא יהיה בחוצה בחו"ל בית דין שנסמך בארץ, הנה חשבוננו זה לא יועילנו אז כלום בשום פנים. לפי שאין לנו רשות שאין לחשב בחוצה לארץ לעבר שנים ולקדש חודשים אלא בתנאים הנזכרים. כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים'. וכשיתבונן מי שיש לו שכל שלם (משתמע שיש אנשים שאין להם שכל שלם) לשנות התלמוד בכוונה הזאת, יתבאר לו כל מה שאמרנוהו ביאור אין ספק בו". כלומר, אומר הרמב"ם: מכיוון ש"מציון תצא תורה", אם לא יהיו יהודים בארץ, כל לוח השנה העברי ייפול, ואי אפשר יהיה לדעת מתי ראש חודש, מתי יום כיפור, מתי זה פסח וכולי. ומדייק החת"ם סופר מדברי הרמב"ם: למה הרמב"ם אומר 'חלילה לאל מעשות זאת כי הוא הבטיח שלא ימחה את אותות האומה מכל וכל'?! כי כנראה אם לא יהיו יהודים בארץ, זה כליון האומה. זאת אומרת: אם אין יהודים בארץ, ואפילו אם יהיו מיליארד יהודים בחוצה לארץ, לא יהיה יותר עם ישראל, ומתוך כך לא תהיה יותר התורה. מסקנה: עכשיו ברור למה הרמב"ם קורא לעניין הזה "שורש גדול משורשי האמונה", ומוסיף "לא ידעהו אלא מי שדעתו עמוקה": היה מקום לשאול על הרמב"ם מדוע הוא לא כתב את העקרון החשוב הזה (שבשביל קיום עמינו חייבים יהודים בארץ ישראל) בשלוש עשרה עיקרים, אך הרמב"ם עונה מראש: אי אפשר לקבוע כיסוד באמונה המחייב כל יהודי, אלא בדברים שכל יהודי יכול להבין. וקדושת הארץ זה דבר שלא כל יהודי מבין (ואפילו רבנים לא תמיד מבינים).

עוד בעניין זה: בתקופת קום המדינה היה פולמוס בין הרידב"ז לרב קוק בנוגע לשמיטה, האם ניתן לעשות היתר מכירה או לא. הרידב"ז, שטען נגד ההיתר, אמר: "אתה, הרב קוק רוצה להתיר למכור קרקעות בשמיטה בשביל שהישוב לא ייפול כלכלית, אבל זה לא טוב: כי מצוות יישוב ארץ ישראל נועדה כדי לקיים בה את מצוות השמיטה. אז אם ביטלת את השמיטה אז בטלה סיבת מצוות קיום היישוב" (הרידב"ז, שהיה תלמיד חכם לכל דבר, ראה את קדושת הארץ רק במצוות שאפשר לקיים בה, ולא מעבר לזה). ענה לו הרב קוק באין ספור מקורות שמראים שקדושת הארץ אינה תלויה במצוותיה אלא היא קדושה עצמית, והרידב"ז לא קיבל את דבריו. באופן כללי כל הספרות הרבנית יודעת את המקורות האלה, ולמרות זאת קדושת ארץ ישראל לא נכנסת ללב. עניין זה לא נכנס ללב למי שאין לו לב לזה. ולכן זה לא יעזור לפרסם את זה, כי מי שלא יכוון את ליבו להבין את מהותה של ארץ ישראל לא יבין אותה לעולם.

עוד בעניין זה: רבי יהודה הלוי ב"כוזרי" כותב על כך שהאבות השתוקקו לארץ ישראל למרות שאז לא נהגו המצוות בה, והיא הייתה מלאה בעבודה זרה. ולמרות זאת יש אנשים שעדיין לא מבינים את מהותה של ארץ ישראל.

עוד בעניין זה: כאשר שאול היה בדיכאון, חיפשו לו מישהו שינגן לו. הלכו ומצאו את דוד המלך (שהיה אז רועה צאן). ודואג אומר: "ראיתי בן לישי בית הלחמי" וסיפר מיהו אותו דוד: "יודע נגן, גיבור חיל" וכל מיני שבחים אחרים (שבעה שבחים בסך הכל). הגמרא מתרגמת את כל השבחים הללו כשייכים ללימוד: "יודע נגן" זה יודע לשאול. "גיבור חיל" זה יודע להשיב. "איש מלחמה" זה יודע לשאת ולתת במלחמתה של תורה, וכולי. ועל כל שבח ושבח שאול אמר: גם יהונתן בני אותו דבר. וכשהגיעו לשבח השביעי אמרו: "ו-ה' עימו" כלומר, הלכה כמותו. שאול ידע שאין לא בו ולא בבנו המידה הזאת, ואז הוא החל לקנא בדוד. מסקנה: יכול להיות שאדם יודע את כל מלחמתה של תורה אבל אין ה' עימו, וההלכה לא כמותו. נשאלת השאלה: מה מיוחד בדוד ש-ה' דווקא עימו? תשובה: יש בו את המלכות, את סוד המלכות. ומי שמבין את סוד המלכות, זוכה שההלכה תהיה כמותו. כלומר, מי שיודע את כל התורה כולה, נגלה ונסתר אז ההלכה כמותו. ומי שיודע רק חלק מהתורה אז אין הלכה כמותו, בגלל שאין הוא יכול לכוון לאמיתותה של תורה, כיוון שחסר לו משהו מהמכלול.

2) הגאון מוילנה אומר שחטא המרגלים חוזר באחרית הימים ופוגע במיוחד בתלמידי חכמים.

3) לדוגמא: הקב"ה כרת ברית עם האבות על ארץ ישראל עוד לפני שכרת ברית עם בני ישראל על התורה. מכאן שהגאולה כנראה כן מעניינת את הבורא.